

Kapitola 4 Metody sociální práce II. - práce s komunitou, se skupinou, terénní sociální práce, streetwork, mediace a probace, přístup orientovaný na úkoly, práce s rodinou

ČAS KE STUDIU: 70 minut

- ✓ Čas potřebný k prostudování základního učiva: 50 minut
- ✓ Čas na vypracování úkolů: 1,5 hodiny
- ✓ Čas na vypracování úvah k zamyšlení: 15 minut

PO PROSTUDOVÁNÍ TEXTU:

- ✓ Budete se orientovat v dalších metodách sociální práce
- ✓ Dokážete vysvětlit význam a přínos těchto metod

KLÍČOVÁ SLOVA UČIVA:

Metody sociální práce, případová práce, terénní práce, skupinová práce, práce s rodinou, případ orientovaný na úkoly, mediace, klient, sociální pracovník, streetwork, diagnóza, postupy.

Terénní sociální práce

Kvalifikovaná a účinná terénní sociální práce je založena na důvěře a spolupráci mezi klientem a sociálním pracovníkem. **Terénní sociální pracovník přichází za klienty přímo do jejich prostředí, zjišťuje okolnosti jejich problémů u nich doma, ve škole, na úřadě, v zaměstnání atp.** Věnuje jejich případu podstatně více času, než si to mohou dovolit úředníci za svých kancelářů. Tato služba nabízí přístup ke klientům, kteří nesou motivovaní ke změně ve své rodině a ve svém okolí.

Velkým přínosem je vyhledávání těchto klientů, kteří z různých důvodů sociální pracovníky nevyhledávají, přestože mají řadu problémů, například s bydlením, s nezaměstnaností atd. (Řezníček, 1993)

Základním cílem terénní sociální práce je poskytnout lidem žijícím v ghettech pomáhajícího pracovníka — poradce, průvodce, mediátora, organizátora, komunitního plánovače, autoritu. Po vstupu do lokality pracovník nabízí své služby, analyzuje situaci v místě, zjišťuje možnosti zlepšení celkové situace v ghettu, propojuje své služby s ostatními sociálními službami v regionu.

Neformálními schůzkami s lidmi z ghetta si buduje pozici respektovaného poradce, o jehož službách vědí všichni nebo alespoň většina zdejších lidí. Stanovuje pravidla, kdy a kde je k zastížení pro konzultace, v ideálním případě má pro tyto účely k dispozici kancelář přímo v ghettu.

Tato metoda patří k velmi progresivním a přivádí sociálního pracovníka přímo do náročného terénu. Pracovník často odhaluje náročné rodinné prostředí, zadluženost, sociální patologie v rodinách. ***Pohlédněte se ve svém okolí, popřípadě se dotázte sociálních pracovníků a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.***

Streetwork – každý den v terénu

Další metodou, která již přímo souvisí se sociální pedagogikou je streetwork, sociální pracovník pohybující se v prostředí zejména sociálně znevýhodněných skupin, především dětí a mládeže. Smyslem jeho práce je mimo **jiné infiltrace do problémové skupiny a nabídnutí jiné životní alternativy jejím členům, kteří se nalézají jednak v období dospívání, ale současně také v složitých podmínkách „ulice“, která není optimálním prostředím pro výchovu.** Důležitou součástí je tedy nabídka „jinak (řekněme hodnotněji) stráveného volného času“ v přijatelnějším prostředí například nízkoprahových zařízení pro děti a mládež na sídlištích, na periferiích měst, atd. V některých aspektech se jedná o různé aktivity přímo na ulici, v prostředí nejrůznějších aglomerací větších měst. (Pelech, 1999)

Tato metoda je velmi prospěšná v sociální práci s dospívajícími přímo v místech kde žijí nebo kde se neformálně setkávají. Tato metoda zcela jednoznačně leží na schopnostech sociálního pracovníka oslovit jedince nebo skupinu a krok za krokem si získává jejich důvěru, pracuje s jejich hodnotovým žebříčkem a snaží se o jejich aktivizaci směrem k perspektivnějšímu způsobu života. Počáteční etapa – oslovení, později nabídka pomoci, rady atd. Druhá etapa – nárůst důvěry. Třetí etapa – za příznivých okolností se dospělý může stát členem – může mít pozici přirozeného vůdce skupiny vedle dětského vůdce. ***Pohlédněte se ve svém okolí,***

popřípadě se dotazte sociálních pracovníku a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.

Komunitní práce

Jedna z nejprogresivněji se rozvíjejících metod je komunitní práce, kdy se **sociální práce vysloveně přesunuje do problémových oblastí a jejím smyslem je vytváření komunit, místa kde člověk může získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě.** (Kraus) Komunitní práce má své historické zakotvení zejména v aktivitách Samuela Barnetta v prostředí londýnských periférií a následně její aplikace do prostředí velkých měst spojených s problematikou obrovských chudinských čtvrtí, kde se hledá řešení v oblasti multirasové a sociální spravedlnosti, atd. **Pracovník působí přímo v prostředí samotné komunity, metodu prohlubuje řada služeb zaměřených na různé skupiny** (například nízkoprahová zařízení, poradenské centrum, rozvoj školy jako komunitní organizace, atd.)

Komunitní pracovník žije uprostřed konfliktů a napětí, umí naslouchat, podporovat jednání skupin, pomáhat v zapojení. Součástí jeho práce je také schopnost napsat projekt, ukončit činnost a připraveným občanům předat kompetenci. **Kvalitní naplnění komunitní práce předpokládá dobrý komunitní projekt, který obsahuje ideu a její realizování.** Komunita je místo, kde člověk může získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě. Komunitní práce se dělí na občanskou, výcvikovou, terapeutickou a spirituální. (Kraus, 2008)

V oblasti komunitní práce je velký prostor pro prolínání nejrůznějších sociálních a pedagogických profesí, podle toho, kdo je cílovou skupinou. **Výrazná spolupráce se zde nabízí mezi sociální prací a sociální pedagogikou.**

Komunitní práce patří k efektivním metodám. Pracuje s celkovým prostředím celé lokality, snaží se o aktivizaci a zapojení všech subjektů, do kterých se započítává škola, vedení obce – lokality, spolky, formální a neformální skupiny, případně firmy, společnosti, rodiny, jedince atd. Komunitní práce se často odehrává v sociálně vyloučených lokalitách, pracuje s rodinami i s jedinci. ***Pohlédněte se ve svém okolí, popřípadě se dotazte sociálních pracovníku a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.***

Práce se skupinou

Význam skupiny v oblasti sociální práce je nepopíratelný, mezi metody sociální práce tedy patří práce se skupinou (skupiny lze rozdělit, na homogenní, úkolově zaměřené, psychoterapeutické, svépomocné, skupiny setkání, zaměřené na sociální cíle, dále pak

konkrétně dělíme podle zaměření na kluby matek, seniorů, rodiče hendikepovaných dětí, lidí se závislostí, atd). Pravidla členství předpokládají mlčenlivost a důvěrnost, otevřenost a upřímnost, právo říci stop, odpovědnost, dodržování pravidel.

Člověk je celoživotně zapojen do různých sociálních skupin, které ho ovlivňují. S tímto předpokladem pracuje i skupinová práce v rámci metod sociální práce. Sociální pracovníci se podílejí na vedení skupin podpůrných nebo vzdělávacích, na činnosti skupin zaměřených na dosažení sociálních cílů, mohou vést skupiny terapeutické nebo řídit skupiny rekreační či pracovní.

Skupinová praxe v sociální práci je charakteristická velkou rozmanitostí a širokým polem působnosti. Nachází své uplatnění u psychiatrických pacientů, kteří se scházejí, aby spolu rozmlouvali o problémech v komunikaci s ostatními v léčebně, i mimo ni. Sdružují se rodiče dětí s handicapem, matky v mateřských centrech, senioři, skupiny vytváří lidé s nějakým problémem, příkladem jsou Anonymní alkoholici, dále lidé s jinými závislostmi.

Skupinové sdílení zkušeností se ukazuje jako výborná metody sociální práce. Lidé se scházejí ve skupině, kde jsou ostatní lidé s podobnými zkušenostmi, prožitky, zájmy a cíli. Skupiny poskytují prostor pro výměnu názorů a myšlenek i pro vytváření nových pohledů na řešení problémů

Přemýšlejte, který skupinám může tato metoda prospět. Příkladem může být skupina lidí se závislostmi, dále rodiny, které trpí situací některého člena atd. ***Poohlédněte se ve svém okolí, popřípadě se dotázte sociálních pracovníků a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.***

Práce s rodinou

Práce s rodinou patří rovněž mezi základní metody sociální práce. Sociální pracovníci se vyjadřují, že by se měl stát více zainteresovat do situace rodin nejen prostřednictvím sociální práce, ale i sociální politiky. **V rámci sociální práce orgány státu reagují na problematickou situaci v rodině, která může ohrožovat dítě, jeho výchovu, dítě může být ohroženo konfliktem rodičů během rozvodu nebo je ohroženo tím, že rodič neplní další povinnosti vyplývající ze zákona (např. neplatí výživné).** Dále orgány státu reagují na skutečnost, že se dítě nebo mladistvý provinil proti zákonu nebo že je dospělý člen rodiny ohrožen psychickým nebo fyzickým týráním. Státní i nestátní instituce jsou zřízené proto, aby pomáhaly dospělým řešit jejich manželské a rodinné problémy.

Důležité jsou také instituce, které poskytují poradenství rodičům, kteří mají výchovné nebo výukové problémy s dětmi. **Sociální pracovník by měl vnímat kulturní a hodnotovou orientaci rodiny a uspokojení jejich potřeb. Zásadní je kvalita vztahu k dětem a hodnocení vývoje dětí a také vztahy všech členů rodiny k sobě navzájem.** Dále je nezbytné posuzovat vazby rodiny ke škole, k zaměstnavatelům rodičů a k dalším institucím. **Významná je také sociální síť rodiny, jejich vazby, perspektivy a spokojenost.**

Do sociální práce s rodinou začíná vstupovat nový způsob práce a to je **sanace rodiny**. Jedná se o podporu rodiny od širokého spektra pracovníků, počínaje zaškoleným dobrovolníkem až po specializovaného profesionála. Jedná se o soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, které je ohroženo. Cílem je předcházení, zmírnění nebo eliminování příčin ohrožení. **Snahou je zachovat rodinu, rodinné prostředí a přispět ke kvalitativním změnám v rodině.** (Bechyňová, 2010: str. 18)

Poohlédněte se ve svém okolí, popřípadě se dotazte sociálního pracovníka a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.

Mediace

V našich podmínkách je **novou metodou vyjednávání založenou na zájmech klienta je mediace, kdy klient prostřednictvím mediátora hledá východiska z často na první pohled neřešitelných konfliktů** (problematický rozvod rodičů, problémové sousedské vztahy, atd.).

V práci mediátora se nabízí **pět stylů řešení konfliktu, které zahrnují přizpůsobení se, prosazení se, únik, kompromis a dohodu** (nejefektivnější). Principy předpokládají nestrannost, vyváženost, neutralita a nezávislost pracovníka.

Mezi hlavní úkoly patří **vysvětlení procesu mediace, aplikace jednotlivých fází a postupů, náročným úkolem je usnadnit komunikaci, shromažďování informací, analýza informací a zprostředkování dohody.** Stejně jako u ostatních metod sociální práce jsou důležité techniky aktivního naslouchání a následné přerámčování situace. (obrátit pozornost od stížnosti). Mediace je šancí pro řadu konfliktních situací, kde již jakoby se nenalézalo řešení mezi zúčastněnými subjekty.

Poohlédněte se ve svém okolí, popřípadě se dotážete sociálních pracovníku a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.

Přístup orientovaný na úkoly

Vznikl jako jeden z mála přímo v rámci sociální práce. **Tento přístup se snaží poskytnout systematický rámec pro zvládání různých praktických problémů.** Jeho efektivita spočívá v myšlence, že **malý úspěch rozvíjí sebedůvěru a sebeúctu a že se lidé více angažují v úkolech, které si sami zvolili.** Sociální pracovník je tu od toho, aby pomohl klientovi v rozhodnutí. **Základní rysy jsou partnerství a posilování.** Tento přístup staví na silných stránkách jednotlivce než na analýze nedostatků a snaží se ovlivňovat problémy na individuální úrovni. Studie, která podnítila vznik tohoto přístupu se jmenovala Brief and Extended Casework a vydala ji dvojice autorů v roce 1969 W. J. Reid a A. W. Shyne. Tato studie měla původně potvrdit, že dlouhodobá práce s klientem je efektivnější, ale ve skutečnosti se tento předpoklad nepotvrdil, ale ukázalo se, že **krátkodobá individuální práce s klientem může být stejně efektivní.**

Problémové okruhy, se kterými se sociální pracovníci setkávají

- Interpersonální konflikty
- Neuspokojení ze sociálních vztahů
- Problémy s formálními organizacemi
- Potíže v naplňování rolí
- Problémy vznikající v souvislosti se sociálními změnami
- Reaktivní emocionální úzkost
- Neadekvátní zdroje
- Potíže s chováním

Příprava je zaměřena na ověřování mandátu sociálního pracovníka

Vyjasňování klientových zájmů, dohoda o cílech, dále pak formulace a plnění úkolů. Důležité je rovněž ukončení pomáhajícího vztahu, klient by měl vědět, jak dlouhá bude spolupráce se sociálním pracovníkem a testování efektivity úsilí.

Poohlédněte se ve svém okolí, popřípadě se dotážete sociálních pracovníků a zpracujte si pro Vaši představu krátkou případovou práci, kde se může uplatnit tato metoda.

*V rámci každé uvedené metody jste se zamysleli nad charakteristikami jednotlivých metod a zpracovali si krátké případové studie příkladů, jak lze s těmito metodami pracovat ve prospěch klienta. Tyto krátké příklady zpracujte do ucelené podoby seminární práce s názvem **Příklady z praxe metod sociální práce.***

Teorie sociální práce a jejich význam pro praktickou aplikaci

(téma je rozpracováno v další části textu, zde je uvedeno, aby si čtenář uvědomil souvislosti mezi teorií a praxí, v sociální práci tak zásadní)

*Teorie je nepostradatelná pro každého, kdo hledá moudrost,
štěstí a dobrý život v praxi.*

Vztahuje se ke každodennímu životu a moderní doba objevuje tendenci rovnosti mezi teorií a vědeckým poznáním. Zanedbávání teorie v původním významu znepokojuje řadu filozofů (Harrington, 2006). **Věda se musí vrátit k původním zdrojům a významům pro každodenní život v přirozeném světě.** Jinak buďto ji pohltí technologie nebo zanikne ve vlně odporu vůči racionálnímu myšlení. Vzestup fašismu a militarismu v Evropě – věda se stala nástrojem válečné mašinerie a persekuce (Huserl, 1972). **Teorie se stává nástrojem technologie , která usiluje o nadvládu mezi fyzickým a společenským životem.** Moderní úvahy o světě se orientují na řízení a produktivitu, věda slouží rozvoji technologie a teorie i filozofie jsou služkami vědy. **Teorie mají morální a politickou odpovědnost s ohledem na křehkost pozemských zdrojů a smrtelnost lidského žití.** (Arendtová, 1996)

Teorie v sociální práci usnadňuje praxi a specifikuje, co se má dělat, jak a proč. Sociální práce čerpá teoretické poznatky prohloubené vědeckým zkoumáním z různých oblastí, z oblasti psychologie, sociologie, pedagogiky, právních věd, atd. **Sociální pracovníci mají k dispozici velký počet teorií, odborníci uvádějí, že se jedná o více než sto teorií z různých oborů.**

Málokterá teorie pojímá situaci klienta, sociální pracovníci čerpají teoretické znalosti z více zdrojů. Optimální je eklektický přístup, kde se projevuje snaha sociálního pracovníka využívat více teoretických modelů současně.

Někteří autoři se stavějí za důsledné uplatňování jednoho modelu, ale klient by měl mít možnost těžit ze všech dostupných poznatků. **Mnozí sociální pracovníci si uvědomují, že je třeba realitu zkoumat a teorii obnovovat a upřesňovat.** V tomto případě se jedná o výzvu zejména směrem k vysokoškolským pracovištím, kde se připravují sociální pracovníci. Vědecké práce studentů a pedagogů zaměřené na oblast sociální práce lze nalézt i v prostředí vysokých škol, kde se připravují sociální pedagogové a další pedagogičtí pracovníci. Příkladem může být Katedra sociální pedagogiky PdF MU, která podporuje sociální výzkumy zaměřené na různé oblasti sociální práce.¹

V této kapitole jste získali stručný přehled o metodách sociální práce, o tom ke kterým cílovým skupinám směřují a jakým způsobem pracují s klientem. Metoda většinou nepůsobí zcela samostatně, sociální pracovníci zcela přirozeně metody různě kombinují podle potřeb a zvažují situaci. Vedle sociální praxe je rovněž důležitá teorie, která obohacuje a zefektivňuje metody sociální práce a stejně významný je i výzkum, který teorii a praxi propojuje.

1. *Charakterizujte jednotlivé metody sociální práce.*
2. *Co je to případová práce?*
3. *Jakým způsobem pracuje sociální pracovník v rámci terénní sociální práce a streetworku?*
4. *Co je to mediace?*
5. *S jakými problémovými okruhy se potýká přístup orientovaný na úkoly?*
6. *Jaké znáte příklady skupinové práce?*
7. *Jak pracuje sociální pracovník v rámci komunitní práce, pro je pro tuto metodu důležitý projekt?*

¹ Viz. archiv závěrečných prací: <https://is.muni.cz/thesis/>

